

PM 2014:52 RI (Dnr 335-1489/2013)

Ett samlat grepp för att säkerställa meddelarfriheten och anonymiteten

Skrivelse av Sara Pettigrew och Åsa Lindhagen (båda MP)

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.
Skrivelse av Sara Pettigrew och Åsa Lindhagen (båda MP) om ”Ett samlat grepp för att säkerställa meddelarfriheten och anonymiteten” anses besvarad med hänvisning till vad som sägs i promemorian.

Föredragande borgarrådet Sten Nordin anför följande.

Ärendet

Sara Pettigrew och Åsa Lindhagen (båda MP) har i en skrivelse den 2 oktober 2013 tagit upp frågan om behov av att säkerställa meddelarfrihet och anonymitet för all personal som arbetar inom kommunal och upphandlad verksamhet.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret.

Stadsledningskontoret anser att frågan om stärkt meddelarskydd i andra verksamheter behandlas vidare när lagstiftningsarbetet är klart.

Mina synpunkter

I staden pågår ett kontinuerligt arbete för att förbättra och förstärka uppföljningsarbetet för alla verksamheter, både egen regi och i upphandlad form. En viktig del i detta arbete är att fånga upp synpunkter från berörd personal. Redan år 2008 beslutade kommunstyrelsen att det i stadens entreprenadavtal om vård- och omsorgstjänster rekommenderas att avtalsvillkor rörande meddelarfrihet används. Detta för att stärka meddelarfriheten för privat anställda i vård- och omsorgsentreprenader. Exempelvis finns vid stadens upphandlingar av äldreomsorg en klausul i avtalen, med innebörd att personalen i huvudsak ska ha samma meddelarfrihet som råder för motsvarande offentligt anställd personal. Inom stadens äldreomsorg finns det idag även möjligheter för såväl personal som anhöriga att, utan att lämna sitt namn, uppmärksamma missförhållanden och oegentligheter till äldreförvaltningens kvalitetsinspektörer.

Regeringen har utrett frågan om meddelarskydd för privatanställda i offentligt finansierad verksamhet. I betänkandet föreslås en ny lag som ger privatanställda i offentligt finansierad verksamhet inom vård, skola och omsorg i princip samma meddelarskydd som offentligt anställda. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2015. Stadens avtalsvillkor avseende meddelarfrihet har utformats för att ge de anställda i privat verksamhet ett så gott skydd som det, utifrån gällande lagstiftning, ansetts möjligt. Staden kommer givetvis att ta hänsyn till eventuella lagförändringar på området och därefter ta ställning till vilka åtgärder utöver de som redan vidtagits som är möjliga.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Skrivelse av Sara Pettigrew och Åsa Lindhagen (båda MP) om ”Ett samlat grepp för att säkerställa meddelarfriheten och anonymiteten” anses besvarad med hänvisning till vad som sägs i promemorian.

Stockholm den 12 mars 2014

STEN NORDIN

Bilaga

Skrivelse av Sara Pettigrew och Åsa Lindhagen (MP) om ett samlat grepp för att säkerställa meddelarfriheten och anonymiteten

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden Roger Mogert (S) och Daniel Helldén (MP) enligt följande.

Vi föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta

1. Bifalla skrivelsen,
2. I övrigt anföra;

Det är positivt att staden bedriver ett arbete med att stärka meddelarskydd i de privata verksamheter som upphandlas. Det kan dock inte anses gott nog att avvakta det lagförslag som finns. Staden bör redan nu ta ett samlat grepp för att säkerställa att all personal som arbetar i både kommunal och upphandlad verksamhet säkerställs meddelarfrihet och anonymitet. Det är viktigt att se över meddelarfriheten även för dem som jobbar i upphandlad verksamhet som ligger utanför vård, skola och omsorg.

Kommunstyrelsen

Reservation anfördes av Roger Mogert, Olle Burell och Maria Östberg Svanelind (alla S), Åsa Lindhagen och Stefan Nilsson (båda MP) med hänvisning till reservationen av (S) och (MP) i borgarrådsberedningen.

Reservation anfördes av Ann-Margarethe Livh (V) enligt följande.

Jag föreslår kommunstyrelsen besluta

1. Bifalla skrivelsen
2. Dessutom framföra följande

Meddelarfrihet och meddelarskydd måste säkras i alla verksamheter som finansieras med kommunala medel. Det är därför bra att ta ett samlat grepp som föreslås i skrivelsen. Den meddelarfrihetsklausul som finns idag i förfrågningsunderlagen som rör vård och omsorg är otillräcklig. Fackliga organisationer beskriver klausulen som tandlös. Dessutom är den begränsad till vård och omsorg, vilket bara är en del av stadens upphandlade verksamhet.

Även på stadens arbetsplatser råder många gånger tystnad, vilket gör att medarbetare kanske inte ens vågar använda sin grundlagsskyddade rättighet att lämna uppgifter till media utan risk för efterforskning av källa. Stadens högsta ledning måste därför tydligt och återkommande inför både chefer och medarbetare välkomnar alla anställda som vågar kritisera verksamheten. För att komma till rätta med problemen har vänsterpartiet för fem år sedan i en skrivelse till kommunstyrelsen föreslagit åtgärder för att stärka meddelarfriheten och meddelarskyddet.

Staden måste säkra att alla chefer och anställda både i egen regi och i upphandlade verksamheter har fullgod kunskap om meddelarfrihet och meddelarskydd. Återkommande obligatorisk utbildning behöver därför ordnas. Andra förslag i vår skrivelse var att uppmuntra till en kontinuerlig etisk debatt på våra arbetsplatser om det moraliska ansvaret att "vissla". Vi kan inleda arbetet med att ta ett samlat grepp för att säkra meddelarskyddet och anonymiteten genom en offentlig hearing, dit forskare, "visslare", politiker, utförare, medborgare, brukare, chefer och medarbetare inbjuds för att inspireras och debattera.

Ärendet

Sara Pettigrew och Åsa Lindhagen (båda MP) har i en skrivelse till kommunstyrelsen framfört att det finns behov av att säkerställa meddelarfrihet och anonymitet för all personal som arbetar inom kommunal och upphandlad verksamhet. I skrivelsen framför Sara Pettigrew och Åsa Lindhagen bland annat att staden måste säkra meddelarfriheten i upphandlingsprocessen och utforma ett system för att ta hand om tips från medarbetare om misstänkta överträdelser. Skrivelsen innehåller även förslag om att ett sådant system skulle kunna innefatta en särskild ombudsman, som kan ta emot anonyma tips och som medarbetare kan vända sig till.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 18 december 2013 har i huvudsak följande lydelse.

De rättsliga bestämmelserna om meddelarfrihet finns i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Bestämmelserna innebär att varje medborgare har rätt att lämna uppgifter till media för offentliggörande. Offentliganställda har som huvudregel samma rätt att muntligt lämna även normalt sekretessbelagda uppgifter för publicering. Rätten att muntligt lämna uppgifter omfattar dock inte till exempel uppgifter om enskilda inom socialtjänst och hälso- och sjukvård, där det råder stark sekretess och tystnadsplikt. Meddelarfriheten innebär också att en meddelare som huvudregel har rätt att vara anonym och det finns ett efterforskningsförbud, som innebär att myndigheter eller andra allmänna organ inte får efterforska vem som har lämnat ut uppgifter. Om meddelaren är eller blir känd får utlämnandet inte resultera i någon påföljd från det allmännas sida, förutsatt att utlämnandet inte har skett i strid med sekretess eller tystnadsplikt.

För privatanställda gäller inte samma rätt, utan den som är i privat tjänst kan drabbas av arbetsrättsliga påföljder om uttalande eller uppgiftslämnande är i strid med anställningsavtalet.

Vid stadens upphandlingar av äldreomsorg finns det dock en klausul i avtalen, med innebörd att personalen i huvudsak ska ha samma meddelarfrihet som råder för motsvarande offentligt anställd personal. Denna meddelarfrihet gäller förhållanden för hur vård och omsorg bedrivs i Stockholm, men omfattar inte uppgifter som avser affärsförhållanden, eller som allmänt sett kan rubba konkurrensen för entreprenören eller uppgifter om enskildas personliga och privata ekonomiska förhållanden eller för uppgifter som rör säkerhet.

Inom stadens äldreomsorg finns det idag även möjligheter för såväl personal som anhöriga att, utan att lämna sitt namn, uppmärksamma missförhållanden och oegentligheter till äldreförvaltningens kvalitetsinspektörer, som arbetar med kvalitetsuppföljningar i syfte att bland annat stärka de äldres trygghet och säkerhet.

Vidare finns i staden ombudsmansfunktion för både äldre och personer med funktionsnedsättning.

Inom socialtjänsten finns också lagstiftning om anställdas skyldighet att medverka till god kvalitet i verksamheterna. Denna lagstiftning innehåller även bestämmelser om skyldighet för anställda i både kommunal och privat verksamhet att rapportera missförhållanden, de så kallade lex Sarah-bestämmelserna. Vidare regleras hur sådana rapporter ska hanteras i syfte att alla missförhållanden ska kunna åtgärdas.

I staden pågår ett kontinuerligt arbete för att förbättra och förstärka uppföljningsarbetet för alla verksamheter i både egen regi och i upphandlad form. Arbetet bedrivs på olika sätt genom verksamhetsuppföljningar, brukarundersökningar, administrativa och ekonomiska uppföljningar, uppföljningar av synpunkter och klagomål, uppföljning av avvikelser i samband med larmutryckningar, olika stickprovskontroller, screening och vid behov fördjupade uppföljningar.

Samtidigt pågår lagstiftningsarbete rörande förstärkt meddelarskydd och 2013-12-04 publicerade Justitiedepartementet betänkandet Stärkt meddelarskydd för privatanställda i offentligt reglerad verksamhet, SOU 2013:79. I betänkandet föreslås en ny lag som ger privatanställda i offentligt finansierad verksamhet inom vård, skola och omsorg i princip samma meddelarskydd som offentligt anställda. Den nya lagen föreslås träda i kraft 1 juli 2015.

I betänkandet analyserar utredningen avvägning mellan de positiva effekterna av meddelarskydd och negativa effekter i form av inskränkningar i avtalsfriheten, lojalitetsplikten och skyddet för företagshemligheter, enligt följande: "För att i möjligaste mån undvika negativa effekter är det, enligt utredningens mening, nödvändigt att noggrant avväga när behovet av ett stärkt meddelarskydd är så stort att man måste acceptera de negativa effekterna. Utredningen har identifierat ett antal urvalskriterier för att avgränsa inom vilka verksamheter som det är lämpligt att stärka meddelarskyddet i förhållande till privata arbetsgivare. Ju fler av kriterierna som är uppfyllda, desto intressantare blir det att överväga att inkludera ett verksamhetsområde eller en verksamhet i ett förstärkt meddelarskydd. Verksamhetsområdet ska, enligt utredningen, förutom grundförutsättningen att vara offentligt finansierat, bl.a. omfatta mer än en obetydlig del av de privatanställda som verkar inom den offentligt finansierade sektorn, utgöra en relativt sett betydande andel av det allmännas utgifter, ha förekomst av brukare i beroendeställning, ha en liten förekomst av företagshemligheter, vara avgränsningsbart och kunna förväntas bestå över tid."

Utredningen konstaterar också att det normalt finns möjlighet att stärka meddelarskyddet i kontraktsvillkor. Stadsledningskontoret ser det som högst väsentligt att stadens arbete för att på olika sätt kvalitetssäkra alla verksamheter fortsätter och att vi även utvecklar nya former för att ytterligare förbättra kvalitetsarbetet. En viktig del i detta arbete är att fånga upp synpunkter från berörd personal. Personalens medverkan är också en förutsättning för att stadens olika uppföljnings- och rapportsystem ska tjäna sina syften, så att kvalitetsmålen kan uppnås i alla verksamheter. Inom äldreomsorgen har staden också avtalsvillkor om förstärkt meddelarskydd vid upphandling inom äldreomsorgen.

Mot bakgrund av förslaget om lagstiftning om stärkt meddelarskydd för privatanställda i offentligt finansierad verksamhet inom vård, skola och omsorg, som är avsedd att träda ikraft 2015-07-01, och de bedömningar och analyser som görs i betänkandet Stärkt meddelarskydd för privatanställda i offentligt reglerad verksamhet, SOU 2013:79 föreslår stadsledningskontoret att frågan om stärkt meddelarskydd i andra verksamheter behandlas vidare när lagstiftningsarbetet är klart.